

Nâng cao hiệu quả tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế, giáo dục kỹ năng sống cho học sinh trong Chương trình trung học phổ thông 2018

Mai Văn Lưu*, Nguyễn Thanh Vân**

*Trường Đại học Mở Hà Nội

**Trường THPT Nam Kỳ Khởi Nghĩa, huyện Châu Thành, tỉnh Tiền Giang

Received: 12/11/2023; Accepted: 22/11/2023; Published: 30/11/2023

Abstract: The 2018 General Education Program sets many new comprehensive requirements in the teaching and learning activities of teachers and students. Implementing the 2018 General Education Program aims at comprehensive development for students, meeting the requirements for basic and comprehensive innovation in education and training in the current integration context. Field teaching activities, practical experiences and life skills education for students in the 2018 high school program have been closely organized by schools, initially bringing positive results. To continue to improve the effectiveness of organizing field teaching, practical experience and life skills education for students, synchronous solutions and the participation of relevant forces are needed.

Keywords: Field teaching; practical experience; life skills.

1. Đặt vấn đề

Chương trình Giáo dục phổ thông (GDPT) năm 2018 thể hiện sự nỗ lực lớn của Ngành Giáo dục trong việc thực hiện đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, trong đó tập trung vào đổi mới nội dung, chương trình và phương pháp dạy - học. Chương trình GDPT năm 2018 đặt ra nhiều yêu cầu cao đối với cả người dạy và người học, đặc biệt Chương trình chú trọng và đề cao các hoạt động dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế và giáo dục kỹ năng sống (KNS) cho học sinh (HS). Thông qua các hoạt động thực tiễn giúp HS có điều kiện trải nghiệm các kiến thức thực tiễn, góp phần phát triển các KNS cần thiết, thực hiện triết lý hành động trong giáo dục theo tư tưởng Hồ Chí Minh. Một trong những mục tiêu quan trọng mà các hoạt động tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế, giáo dục KNS hướng đến chính là tính hiệu quả trong trang bị kiến thức, rèn luyện kỹ năng cho HS, đào tạo người học trở thành những công dân toàn năng của thế kỷ 21.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Quan niệm về tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế, giáo dục KNS

Tổ chức dạy học thực địa: Là hình thức dạy học tại môi trường có hiện vật và các hoạt động thực tiễn liên quan chặt chẽ với nội dung bài học, qua đó, tạo thuận lợi cho việc hình thành kiến thức, kỹ năng, thái độ của HS theo mục tiêu bài học đã xác định.

Trải nghiệm thực tế: Là hình thức tổ chức dạy học đưa HS trải qua các hoạt động thực tiễn, từ đó tích lũy kiến thức, kỹ năng, kinh nghiệm cần thiết cho bản

thân, phục vụ cho cuộc sống.

Giáo dục KNS: KNS là kỹ năng học tập, kỹ năng làm chủ bản thân, kỹ năng thích ứng và hòa nhập với cuộc sống, kỹ năng làm việc. Nói cách khác, KNS là nhịp cầu giúp con người biến kiến thức thành thái độ, hành vi và thói quen tích cực, lành mạnh.

2.2. Thực trạng hoạt động tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế, giáo dục KNS cho HS trong chương trình trung học phổ thông 2018

Đề án đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục và đào tạo đã tạo động lực quan trọng cho bước chuyển lớn của Ngành Giáo dục thực hiện mục tiêu giáo dục chuyên hướng từ trang bị kiến thức nặng về lý thuyết sang trang bị những năng lực cần thiết và phẩm chất cho người học. Đặc biệt, với việc áp dụng Chương trình GDPT năm 2018 vào giảng dạy ở các cấp học đã tạo ra nhiều chuyển biến quan trọng đối với hoạt động dạy và học của giáo viên và HS, mang lại hiệu quả cao về chất lượng dạy - học. Tuy nhiên, trên thực tế do nhiều nguyên nhân khác nhau, hoạt động trải nghiệm thực tế, tổ chức dạy học thực địa và giáo dục KNS cho HS theo chương trình trung học phổ thông 2018 vẫn còn những hạn chế, bất cập nhất định và cụ thể như sau:

Thực trạng giáo dục KNS: Trong xây dựng chương trình dạy học, nội dung dạy học trên lớp, giáo viên phải thực hiện 03 mục tiêu, gồm: Cung cấp kiến thức, rèn luyện kỹ năng, hình thành thái độ. Đây là yêu cầu mang tính nguyên tắc trong dạy học và giáo viên đều nhận thức sâu sắc yêu cầu này. Trong thực tế, do phải

chạy theo thời gian, phải chuyển tải nhiều nội dung trong khi thời gian có hạn, giáo viên có khuynh hướng tập trung cung cấp kiến thức mà ít quan tâm rèn luyện kỹ năng cho HS, nhất là kỹ năng ứng xử với xã hội, ứng phó và hòa nhập với cuộc sống. Giáo dục KNS cho HS phổ thông được thực hiện thông qua từng môn học và trong các hoạt động giáo dục. Chính vì vậy, cơ hội thực hiện giáo dục KNS cho HS rất nhiều và đa dạng. Giáo viên có thể thông qua một số phương thức, như: Thông qua dạy học các môn học, qua chủ đề tự chọn, qua hoạt động giáo dục ngoài giờ lên lớp, qua hoạt động trải nghiệm. Sự phối hợp chặt chẽ giữa giáo dục KNS với các hoạt động giáo dục được lồng ghép vào chương trình giáo dục đã tạo ra nhiều cơ hội và điều kiện để củng cố, phát triển KNS cho HS. Thời gian qua, hoạt động giáo dục KNS cho HS phổ thông mặc dù đã được các lực lượng giáo dục quan tâm, song hiệu quả vẫn chưa đạt được như mong muốn, điều này thể hiện qua thực trạng KNS của nhiều HS vẫn còn hạn chế. Tình trạng HS phổ thông thiếu KNS vẫn xảy ra khá phổ biến, nhiều HS gặp khó khăn trong các tình huống ứng xử như: Ứng xử thiếu văn hóa trong giao tiếp nơi công cộng; thiếu lễ độ với thầy cô giáo, cha mẹ và người lớn tuổi; thiếu ý thức bảo vệ môi trường... Một số nguyên nhân dẫn tới những hạn chế này cần đề cập đến, như: Nội dung, chương trình giáo dục KNS cho HS trung học phổ thông chưa thật phù hợp; hình thức, phương pháp giáo dục chưa đa dạng, thiếu linh hoạt và không thật sự phù hợp với đối tượng; chưa bám sát thực tiễn đời sống xã hội và nhu cầu của HS trong giáo dục KNS.

Thực trạng tổ chức dạy học thực địa: Mặc dù dạy học thực địa có giá trị giáo dục sâu sắc đối với HS, song hình thức dạy học thực địa hầu như ít được chú trọng tại các nhà trường phổ thông. Hiện nay, hình thức dạy học gắn liền với sản xuất kinh doanh trong nhà trường phổ thông nếu có thì chỉ được thực hiện ở hình thức tham quan các cơ sở sản xuất, kinh doanh. Hình thức tổ chức dạy học tại hiện trường rất ít được các nhà trường tổ chức. Các trường ít tổ chức hình thức dạy học thực địa do hình thức này đòi hỏi thời gian, khâu tổ chức, quản lý HS phức tạp, nguồn kinh phí tốn kém; giáo viên cơ bản chưa được đào tạo và trang bị cách thức, kỹ năng để tổ chức hoạt động dạy học thực địa.

Thực trạng trải nghiệm thực tế: Hiện nay, các trường trung học phổ thông tổ chức các hoạt động trải nghiệm thực tế cho HS, bước đầu đã mang lại một số kết quả tích cực. Tuy nhiên, việc tổ chức hoạt động trải nghiệm thực tế chưa thống nhất, còn một số bất cập khiến cho quá trình triển khai gặp vướng mắc, ảnh

hưởng tới chất lượng, hiệu quả hoạt động. Hiện nay, hệ thống giáo trình, tài liệu phục vụ cho giảng dạy hoạt động trải nghiệm thực tế chưa đảm bảo, đội ngũ giáo viên thiếu, nhiều giáo viên không có chuyên môn về tổ chức trải nghiệm thực tế dẫn tới mệt mỏi, thậm chí một số giáo viên chỉ tổ chức duy trì qua loa, chiếu lệ. Một số trường tổ chức thành các chủ đề dạy theo chuyên đề, tổ chức tham quan, trải nghiệm ngoài nhà trường nhưng số lượng tổ chức hoạt động kiểu này khá ít vì liên quan đến việc xáo trộn thời khóa biểu, kinh phí, ảnh hưởng đến môn học khác, kiểm tra đánh giá tổng hợp của HS,... Thực tế, cách triển khai nào cũng phức tạp, vướng mắc do thiếu giáo viên chuyên, thiếu phương tiện, kinh phí và thiếu sự hỗ trợ, phối hợp,... nên sau khi phân công các trường thường khoán trắng cho giáo viên, khiến việc tổ chức hoạt động này nhàm chán, khó lôi cuốn, thu hút HS.

2.3. Một số biện pháp nâng cao hiệu quả hoạt động tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế, giáo dục KNS cho HS trong chương trình trung học phổ thông 2018

2.3.1. Đối với giáo dục KNS

Trước hết, cần tập trung giáo dục nâng cao nhận thức, trách nhiệm cho các lực lượng giáo dục có liên quan về nhiệm vụ giáo dục KNS cho HS. Trên cơ sở đó phát huy vai trò, tính tích cực, chủ động của giáo viên và HS trong giáo dục KNS, mang lại hiệu quả thiết thực. Các nhà trường cần quan tâm giáo dục toàn diện các KNS cần thiết trong cuộc sống cho HS. Ngoài trang bị kỹ năng học tập, nhà trường cần chú trọng trang bị kỹ năng thích ứng, hòa nhập với cuộc sống, kỹ năng làm người, kỹ năng ứng phó tích cực với các tình huống trong cuộc sống. Đặc biệt, UNESCO đã đưa ra 4 trụ cột trong giáo dục KNS, theo cách tiếp cận này, các nhà trường cần tập trung giáo dục, rèn luyện cho HS phổ thông hai nhóm KNS chủ yếu sau đây: 1. Nhóm kỹ năng trong học tập, làm việc, vui chơi giải trí, gồm: Các kỹ năng nghe, đọc, nói, viết, quan sát, đưa ra ý kiến chia sẻ trong nhóm; kỹ năng giữ gìn vệ sinh cá nhân, vệ sinh chung; kỹ năng làm việc theo nhóm; các kỹ năng tư duy logic, sáng tạo, suy nghĩ nhiều chiều, các kỹ năng tư duy xuyên môn (phân tích, tổng hợp, so sánh,...). 2. Nhóm kỹ năng giao tiếp, hòa nhập, ứng phó với các tình huống cuộc sống như: Biết chào hỏi lễ phép trong nhà trường, ở nhà và ở nơi công cộng; kỹ năng kiểm soát tình cảm, kìm chế thói hư tật xấu, sở thích cá nhân; biết phân biệt hành vi đúng- sai, phòng tránh tai nạn; kỹ năng trình bày ý kiến, diễn đạt, thuyết trình trước đám đông; kỹ năng ứng phó với biến đổi khí hậu như động đất, sóng thần, bão lũ, ứng phó với tai nạn như cháy, nổ; kỹ năng ứng phó với tai

nạn đuối nước; KNS còn là những kiến thức về giới tính, chống lại sự cám dỗ từ tệ nạn xã hội, chống xâm phạm tình dục; kỹ năng ứng phó với một tình huống bạo lực trong HS.

KNS của HS chỉ có thể được hình thành thông qua hoạt động học tập, các hoạt động giáo dục khác trong và ngoài nhà trường. Việc giáo dục KNS không chỉ thực hiện trong nhà trường, qua các môn học chính khóa, dù rất quan trọng, mà còn phải được thực hiện ở các môi trường giáo dục khác (gia đình, xã hội) thông qua các hình thức khác nhau, như: Sự kết hợp giữa nhà trường, gia đình và xã hội; bằng nhiều hoạt động trải nghiệm đa dạng, phong phú như hoạt động văn hóa nghệ thuật, hoạt động xã hội, hoạt động ngoại khóa, hoạt động tham quan, dã ngoại; qua các hoạt động Đoàn, Đội như: Chương trình “Học làm người có ích”, Chương trình “Một ngày để sống - Sống có niềm tin”,...

2.3.2. Đối với hoạt động trải nghiệm thực tế

Để hoạt động trải nghiệm thực tế mang lại hiệu quả tích cực, các nhà trường cần chủ động xây dựng kế hoạch cho những chuyến học tập thực tế, những chuyến trải nghiệm ngoài nhà trường. Tăng cường phối hợp giữa các lực lượng có liên quan tổ chức bài bản hoạt động trải nghiệm thực tế cho HS. Theo đó, thời gian tới, cần chú trọng đào tạo sinh viên sư phạm ngành Hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp, đáp ứng nhu cầu giáo viên chính quy để giảng dạy nội dung hoạt động trải nghiệm thực tế. Các địa phương cần chủ động đặt hàng các trường sư phạm ngành Hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp theo Nghị định 116/2020/NĐ-CP để đáp ứng nhu cầu đổi mới căn bản, toàn diện ngành giáo dục. Linh hoạt tổ chức các hoạt động trải nghiệm thực tế phù hợp với điều kiện thực tiễn, nhằm tăng tính khả thi, tính hiệu quả trong thực hiện. Thay đổi cách đánh giá đối với hoạt động trải nghiệm thực tế, không nên đánh giá đạt hoặc chưa đạt, chỉ tập trung tổ chức sinh động, hấp dẫn để lôi cuốn đông đảo HS tham gia một cách tích cực, chủ động. Hoạt động trải nghiệm thực tế nên tổ chức vào dịp hè, dịp đầu năm học hoặc dịp trước Tết nguyên đán và tổ chức theo các chủ đề linh hoạt, không nên tổ chức vào các tiết học chính khóa. Đặc biệt, hoạt động trải nghiệm thực tế phải mang tính thực chất, lôi cuốn cả giáo viên và HS tham gia, có sự hỗ trợ của các lực lượng xã hội, sự phối hợp nhịp nhàng, kế hoạch cụ thể của Ban Giám hiệu, giáo viên và HS.

2.3.3. Đối với hoạt động dạy học tại thực địa

Để nâng cao hiệu quả dạy học tại thực địa góp phần phát triển phẩm chất và năng lực cho HS, trước hết nhà trường cần rà soát các môn học, bài học có thể tổ chức dạy học thực địa. Soi chiếu các bài học có tiềm

năng để tổ chức dạy học thực địa vào thực tiễn lao động sản xuất của địa phương để xem xét mức độ đáp ứng, tổ chức dạy học. Sau khi khảo sát, nếu thấy thực địa phù hợp với đặc điểm bài học và nhu cầu học tập của HS, nhà trường cần thực hiện các khâu chuẩn bị cho buổi học như liên hệ với người phụ trách thực địa về mục đích, yêu cầu, nội dung và thời gian đưa HS đến cơ sở học tập, đề nghị giúp đỡ, hỗ trợ để buổi học được thuận lợi. Trước buổi học tại thực địa, giáo viên cần tập trung HS để phổ biến mục đích, yêu cầu, nội dung và cách thức học tập/ thực hành. Hướng dẫn HS ghi lại những thông tin thu thập được trong buổi học. Trong quá trình học tập tại thực địa, HS học tập/ thực hành theo kế hoạch dưới sự hướng dẫn của giáo viên và người đại diện cơ sở sản xuất kinh doanh. Khi kết thúc bài học, cần tổ chức nhận xét, đánh giá kết quả học tập tại hiện trường; đánh giá tinh thần, thái độ và kết quả học tập của HS. Rút kinh nghiệm để tiến hành bài học tiếp theo đạt kết quả tốt hơn.

3. Kết luận

Từ khi Chương trình GDPT năm 2018 được áp dụng vào dạy học đã tạo ra sự chuyển biến mạnh mẽ trong hoạt động dạy - học của giáo viên và HS. Các hoạt động tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế và giáo dục KNS cho HS trong chương trình trung học phổ thông 2018 đã được chú trọng với những cách thức, phương pháp phong phú, đa dạng, bước đầu mang lại hiệu quả thiết thực. Tuy nhiên, do nhiều nguyên nhân khác nhau bao gồm cả nguyên nhân khách quan và nguyên nhân chủ quan khiến hiệu quả tổ chức các hoạt động này chưa đạt được như mục tiêu đề ra cũng như mong muốn của các nhà trường phổ thông. Để tiếp tục nâng cao chất lượng, hiệu quả hoạt động tổ chức dạy học thực địa, trải nghiệm thực tế và giáo dục KNS cho HS trung học phổ thông, các nhà trường cần chú trọng thực hiện tốt một số giải pháp nêu trên, phát huy sức mạnh tổng hợp của các lực lượng, góp phần hiện thực hóa Đề án đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục và đào tạo trong bối cảnh hiện nay./.

Tài liệu tham khảo

1. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, NXB Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội.
2. Trung ương (2018), *Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 04 tháng 11 năm 2013 “về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế”*. Hà Nội.
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình GDPT - Hoạt động trải nghiệm*. Hà Nội.